

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

УДК 338.24(477+477.62)

І. П. Булеєв,
доктор економічних наук,
Н. Ю. Брюховецька,
доктор економічних наук,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ДОНБАСУ¹

Постановка проблеми. Сучасний соціально-економічний стан України не влаштовує майже ні одного суб'єкта спільноти і більшість суб'єктів внутрішніх ринкових відносин суспільства, громадян країни. У курсах навчальних закладів наша країна може бути використана як зразок того, як республіка у складі союзу входила до першої двадцятки найбільш розвинених країн світу, а за чверть століття відкотилась в аутсайдери Європи та світу.

Отримавши незалежність, Україна вступила у затьожну системну соціально-економічну кризу і до цього часу має ВВП на рівні близько 80% від показника 1991 р. За оцінками експертів у середньому за рік упродовж своєї незалежності країна втрачала ВВП на рівні 0,8-1,2%. Ситуація значно погіршилась у 2015 р., коли за оцінками прем'єр-міністра А. Яценюка Україна втратила 25% своєї економіки, а за оцінками Президента П. Порошенка – 30%, є і інші оцінки. Але всі вони недостатньо обґрунтовані і надійні. Держкомстат України також робить акцент на показниках, які влаштовують владу. Аналогічна ситуація і в регіонах, особливо в Донбасі, де частка Донецької і Луганської областей невідконтрольні центральній владі України, дають свою статистику, яка також потребує критичного аналізу. На протязі всього часу, як виник збройний конфлікт на південно-східній частині України, більшість населення України та її регіонів бажає зупинення конфлікту, встановлення миру, вирішення питань, що привели до протистояння олігархів та їх “добровільних батальйонів”. У ці процеси втягнута значна кількість громадян України, які вельми слабо представляють глибинні причини конфлікту та бажають миру, відновлення економіки, поліпшення соціально-економічного стану в Україні.

Відновлення економіки потребує, перш за все, якісної оцінки реального стану економіки країни,

регіонів, що втягнуті у збройний конфлікт, прийняття обґрунтованої, підтриманої більшістю населення концепції розвитку України, як політично і економічно незалежної держави із соціально-орієнтованою економікою. На основі концепції слід прийняти науково обґрунтовані економічну, промислову, агропромислову політики, які необхідно конкретизувати у програми, проекти, напрями розвитку, де вказано терміни виконання, конкретні виконавці, дорожні карти, джерела фінансування, відповідальність за виконання повинна бути персоналізована. Проведення такої роботи повинно ґрунтуватися на обраних та науково обґрунтованих напрямках виходу із кризи, що мають економічні, політичні, соціальні та інституціональні чинники. Ця робота повинна виконуватись не лише владними структурами, а перш за все громадянськими інститутами. В якості експертів повинні виступати економічні інститути, перш за все інститути Національної академії наук України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, які ставляться у даній роботі, присвячено багато публікацій, вони оприлюднені у програмах різних політичних сил та їх лідерів, у виступах політиків та державних діячів, у спеціальній фаховій економічній літературі. Серед останніх можна назвати роботи зарубіжних вчених [1-7] та авторів рекомендацій так званого Вашингтонського консенсусу. Ці роботи достатньо детально проаналізовані вітчизняними фахівцями, які відмічають як позитивні сторони робіт закордонних авторів, так і їх недоліки. Додатково слід відмітити, що аналізуємої роботи не враховують реалії України, менталітету її населення та його цінностей, стан економіки. Вони виходять із процесів, які пройшли західні країни керуючись ліберальною економічною теорією і прогнозують можливі варіанти розвитку суспільств

¹ Статтю підготовлено в результаті виконання НДР Інституту економіки промисловості НАН України “Методи розвитку та забезпечення капіталізації промислових підприємств в умовах інституціональних змін” (2012-2015 рр., номер держреєстрації 0112U006882).

постсоціалістичних країн. Реальні процеси в економіці країн СНД свідчать, що рекомендації західних фахівців далекі від реалій і часто орієнтовані на інтереси розвинутих країн Заходу, що стали на шляхи постіндустріального, інноваційного розвитку.

Роботи російських вчених побудовані на аналізі та досвіді Російської Федерації та деяких країн СНД [8-12]. Вони ближчі до вирішення питань, що стоять перед Україною. Але й вони не повною мірою можуть бути використані, оскільки також орієнтовані на інтереси інших держав, які не завжди співпадають з інтересами українського суспільства.

Роботи українських вчених регулярно виконуються і публікуються у фахових виданнях, на які мало уваги звертають можновладці. У свій час у роботах економістів інститутів НАН України зверталась увага на ризики, які можливі при використанні тих чи інших моделей переходу України до ринкових відносин. У більшості випадків ці загрози мали місце на шляхах переходу України до нових методів господарювання. Більшість цих робіт мали форму наукових та науково-аналітичних доповідей, аналітичних та доповідних записок, які надсилались органам законодавчої, виконавчої влади, керівникам галузей та відомств. Їх можна знайти на сайтах інститутів НАН України. Але реакції політиків та державних чиновників майже не було. Серед відносно нових та сучасних публікацій слід назвати роботи А.А. Чухна [13-14]; роботи виконані під керівництвом В.М. Гейця [15;16], роботи В. Медведчука [17], О. Пасхавера [18], роботи Інституту економіки промисловості НАН України [19-20], роботи, що виконувались фахівцями ряду інститутів під егідою Академії економічних наук України [21-23] та інші. Тобто, проблемі, що поставлено у цій статті присвячена достатньо велика кількість робіт і публікацій. Але вони відображають ті чи інші сторони функціонування економіки України в умовах мирного стану та розвитку суспільства. Дослідження процесів, що проходять в умовах збройного конфлікту в

Україні, а тим більше питанням мобілізації суспільства України та її окремих регіонів на відбудову зруйнованих об'єктів, виробничих зв'язків, відновлення виробництва регіонів, що постраждали, ще вкрай мало. Тому на сьогодні та недалеку перспективу ця проблема є вельми актуальною.

Мета роботи – аналіз сучасного стану економіки України та деяких її регіонів, де відбувається збройний конфлікт, обґрунтування пропозицій та рекомендацій щодо виходу економіки із кризи, відновлення процесів нормального функціонування суспільства та економіки.

Викладення основного матеріалу. Загально визначеним є положення, що починаючи із 90-х років минулого століття до теперішнього часу економіка України і її суспільство знаходяться у стані системної соціально-економічної кризи. На цьому фоні відбувається нелінійне функціонування її економіки, про що свідчать роботи фахівців та науковців [24-25]. Економіка України мала як підйоми до 10-12% за рік (2004-2005 рр.), такі падіння ВВП на 20-40%, а інфляцію – до 10 тис. відсотків. Чергове падіння економіки має місце після 2011 року. На цей час (кінець 2014 р. – початок 2015 р.) економіка має показники за різними оцінками (офіційними, експертів, політиків):

- за рівнем ВВП (близько 80% до 1991 р.), чисельності населення (близько 76%), зайнятості населення (безробіття близько 7%, за офіційними даними, 12-15% за оцінками експертів), за рівнем заробітної плати та продуктивності праці все ще не досягнуто показників 1991 р. І якщо у 1988 р. Україна виробляла 2% ВВП світу, то зараз – 0,2% [23, с. 37]. Має місце падіння якості життя, освіти, науки, культури, загострилися протиріччя в суспільстві на основі майнових, національних, релігійних та інших відносин та інтересів;

- у 2014 р. за оцінками експертів падіння ВВП склало більш ніж 15%. Погіршилися інші показники, деякі з них наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка деяких показників економіки України, % до попереднього року *)

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Індекс промислової продукції	107,6	99,3	95,7	89,9
Експорт товарів (січень-листопад відповідного року)	134,3	101,9	90,7	88,7
Імпорт товарів (січень-листопад відповідного року)	138,1	102,9	90,9	72,4
Індекс номінальної середньомісячної заробітної плати	117,6	114,9	107,9	105,9
Індекс зареєстрованих безробітних (грудень до грудня відповідного року)	88,6	105,0	107,0	109,2

*) Складено за даними Державної служби статистики України [26].

У 2015 р. ситуація погіршилася. За даними В. Волги (народного депутата Верховної Ради України декількох скликань), які він озвучив 7 березня 2015 р. на Радіо-Ера ФМ, посилаючись на держкомстат України, показники січня 2015 р. до січня 2014 р. склали, %: промисловість – 78,7; сільське господарство – 57,4; вантажоперевезення – 75,5; пасажирські перевезення – 86,7; експорт – 80,6; імпорту – 72,0; роздрібна торгівля – 73,4; реальна заробітна плата – 71,4; ціни товаровиробників – 134,1; інфляція – 128,7.

Зовнішній борг України зріс на 21% і наблизився до річного ВВП (96,5%). Кредитів МВФ вистачає лише на обслуговування кредитів, що взяті Україною у попередні роки. Золотовалютний резерв за останні три роки знизився із більш як 30 млрд дол. США, до 5,46 млрд у березні 2015 р.

Особливо значно знизилась обсяги промислової продукції у Донецькій та Луганській областях (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси промислової продукції, % *

Країна та області	2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	Січень 2015 р. до січня 2014 р.
Україна	95,7	84,4	78,7
Донецька область	93,6	68,5	50,4
Луганська область	91,1	58,0	13,0

* Складено за даними Державної служби статистики України [26].

За даними Головного управління статистики у Донецькій області за 2014 р. відносно 2013 р. промислове виробництво у Донецькій області скоротилося на 31,5%, а у грудні 2014 р. до грудня 2013 р. скорочення відбулося майже вдвічі, і затронуло воно підприємства всіх видів економічної діяльності без виключення, склавши від 74,0% у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря до 46,5% у харчовій промисловості, 6,3% у текстильному виробництві [27]. Певну частину промислових підприємств та інфраструктури було зруйновано у ході збройного конфлікту 2014-2015 рр. а деякі підприємства взагалі зупинили свою роботу.

За даними Державної служби статистики України у 2014 р. обсяг реалізованої продукції (товарів та послуг) у Луганській області відносно 2013 р. скоротився на 33%, у порівнянні із 2012 р. – на 44% [28]. І починаючи із червня 2014 р. дані Луганської області органами статистики області не публікуються.

Території та економіка Донецької і Луганської областей складаються із підконтрольних і непідконтрольних центральній київській владі.

Станом на початок квітня 2015 р. непідконтрольні владі України території Донецької і Луганської областей складають близько третини цих адміністративно-територіальних одиниць, в яких живуть і працюють понад 50% населення цих областей.

Внаслідок військових дій, що розгорнулися на території Донецької і Луганської областей у 2014-2015 рр. ситуація у промисловості погіршилася в результаті:

- розриву господарсько-виробничих зв'язків підприємств, розташованих на непідконтрольній уряду України території із контрагентами, розташованими на інших територіях України, а також із більшістю закордонних партнерів;

- фізичної руйнації значної кількості промислових об'єктів, промислової та громадської інфраструктури.

За оцінками експертів до 80 % порушено або зруйновано шахтного фонду, до 75 % – коксових потужностей, до 60 % – доменних потужностей.

Подальший розвиток військових дій загрожує безповоротнім занепадом гірничо-металургійного та вугільного комплексів і суміжних із ними видів діяльності у Донецькій та Луганській областях.

За даними Мінрегіону України, станом на 1 вересня 2014 року у Донецькій і Луганській областях пошкоджено або зруйновано 217 об'єктів освіти, 45 – охорони здоров'я, 51 – культурного і спортивного призначення, 81 адміністративна будівля, 14 об'єктів торгівлі, 132 промислових об'єктів на загальну суму 4 млрд 788 млн грн. Без житла залишилось понад 710 тис. осіб. У Донецькій та Луганській областях пошкоджено близько 5,5 тис. житлових будинків. За даними Мінінфраструктури України руйнування різної міри складності отримали майже 962 км автомобільних доріг загального користування (250,5 км у Донецькій та 711,5 км у Луганській областях), пошкоджено або взагалі зруйновано 30 мостів та шляхопроводів загальною протяжністю 2708 м. Пошкоджено 483 об'єкти залізничної інфраструктури (включаючи шляхи, контакти мережі, пристрої електропостачання).

За інформацією Міненергетичної України внаслідок бойових дій пошкоджень різного ступеню завдано об'єктам інфраструктури (будівлі, комунікації) всіх ТЕС Донбаської енергосистеми.

За даними НАК "Нафтогаз України" станом на 12.08.2014 р. пошкоджено майже одну тисячу розподільчих газопроводів (767 – низького, 158 середнього та 54 – високого тиску), зруйновано (демонтовано) 1400 м газопроводів, один газонаповнювальний пункт, відновлення потребують 53 газорозподільчі пункти та біля 200 шафових газорозподільних пунктів газопостачальних компаній. Зупинена експлуатація 5 АЗС та 4 АГНКС, викрадено або пошкоджено 70 одиниць автотранспортної та спеціальної техніки.

Згідно даним Донецької обласної державної адміністрації в результаті бойових дій в Донецькій області нанесено збиток жилим об'єктам на суму 3,2 млрд грн, в Луганській області – на 3 млрд грн [29]. За даними Державного агентства автодоріг України станом на 10 жовтня 2014 р. для відновлення об'єктів господарської інфраструктури, що пошкоджені або зруйновані в ході бойових дій у Донецькій та Луганській областях необхідно близько 2,2 млрд грн [30]. За попередніми даними вартість робіт по відновленню громадянської інфраструктури в Донецькій області складає 735,1 млн грн, в Луганській – 1423,3 млн грн. Наведені вище оцінки збитків є орієнтовними, приблизними. Для більш достовірної оцінки необхідно створити міжгалузеві комісії (у кожній із областей) за участі фахівців-експертів регіону та центральної української влади. В обов'язки цієї комісії треба вмістити не лише оцінку збитків, пошуки джерел фінансування відновлення відповідного потенціалу, а й стан основних фондів інфраструктури взагалі, оцінку можливості використання наявних ресурсів (навіть і морально застарілих), пропозиції щодо ринків реалізації продукції та послуг, які можуть бути вироблені підприємствами у зоні АТО. Доцільно також надати пропозиції відносно того, які роботи можуть бути виконані колективами та власниками конкретних об'єктів, а які потребують залучення зовнішніх джерел фінансування (закордонних та внутрішніх інвесторів, кредитів українських і зарубіжних банків та різних фондів, коштів державного та місцевих бюджетів і тощо). До складу таких комісій обов'язково повинні бути включені фахівці НАН України, провідні вчені, представники громадських організацій, місцевого населення та колективів організацій (підприємств), що постраждали.

Попередньо, виходячи навіть з наведених та опублікованих даних, на оновлення виробничого потенціалу зони АТО потребуються десятки млрд гривень.

Правомірно виникає питання, чому українське суспільство, яке завжди відрізнялося толерантністю, розсудливістю, терпінням дійшло до такого критичного стану?

Однозначної відповіді тут немає. Мабуть слід починати аналіз із того, як партії, еліти, громадські організації, що прийшли до влади в умовах отриманої Україною незалежності, використали можливість побудови демократичної держави із соціально орієнтованою економікою інноваційного типу, які у сукупності ведуть до постіндустріального суспільства.

Населенню нав'язується думка, що від суспільства правляча еліта очікує відповіді на питання яку державу ми будемо. Це питання розраховане на непідготовлену теоретично громадськість. Адже ні одна партія, ні один лідер не може працювати, не

знаючи що вони хочуть. В Україні постійно йде політична, ідеологічна, а зараз і збройна боротьба не за побудову суспільства, яке відповідає бажанням народу, а за владу політичних партій, певних груп та їх лідерів. Отримавши владу, вони направляють свою діяльність на збереження влади, що можливо при умові укріплення економічного стану не держави, а провладних партій, груп та їх лідерів. З цією метою проводяться реформи власності, інститутів, виробничих та громадських відносин.

Із всього різноманіття економічних шкіл реалізації інтересів партій та рухів в Україні більш за все підходить ліберальна економічна теорія. Вона передбачає пріоритет приватної власності в економіці, індивідуалізм громадян, конкуренцію, ринкові відносини, широкий діапазон розриву рівня доходів різних груп громадян і трудящих, обмеженість соціального захисту населення і т.п. Саме ця теорія була прийнята провладними структурами. І звалась вона головним чином до практично нелегітимного присвоєння державної (суспільної) власності незначною часткою населення. Ця процедура названа “ваучерною приватизацією”, процес названо “шоковою терапією”, а результати – формування олігархічної власності, деіндустріалізація промисловості, розрив економічних зв'язків підприємств, розрив технологій виробництва повного (завершеного) циклу. Суспільство, його основна маса населення отримали стійкий стресовий стан, масове безробіття, постійно падаючий рівень соціального забезпечення.

Ліберальна теорія передбачає демократію, свободу. Провладні партії та групи теж за демократію, за свободу, але для себе. Це свобода на повселюдне розповсюдження своїх поглядів і заборона поглядів, що не співпадають із поглядами провладних структур, свобода безоглядного використання природних ресурсів країни, свобода від відповідальності за невиконання програм, з якими йшли на вибори, це свобода недотримання конституційних положень, вимог законів, свобода не чути вимог населення відносно державного облаштування, місцевого самоврядування, мовної політики, віросповідання і т.п. В кінцевому підсумку ця “свобода” довела до збройного конфлікту на південно-східній частині України. В результаті до стресу від “шокової терапії” добавився стрес від бойових дій.

Як показано вище, економіка підірвана, суспільство у стресі, політики зважають, скільки ще його електорат у змозі це витримати.

Рано чи пізно все закінчується. Закінчаться бойові дії, де країна отримала за різними оцінками від 5 тис. (дані ООН) до 50 тис. (дані розвідки ФРН) так званих “двохсотих”, разів у десять більше “трьохсотих”, до 50 тис. працездатних чоловіків ведуть між собою збройну боротьбу, паралізована робота підприємств у зонах бойових дій Донецької та Луган-

ської областей, значна частина машинобудівних підприємств працює на збройні сили.

Останнє на перший погляд сприяє зростанню зайнятості на виробництві, але це не дає зростання ВВП, який позитивно впливає на розвиток внутрішнього ринку. Громадяни, що працюють на виготовлення та ремонт зброї, отримують заробітну плату, яка не забезпечена товарами і дає результат той же, що і викид в оборот нічим не забезпечених грошей, тобто йде процес збільшення інфляції. Адже відомі висловлювання мудрих вчених, що витрати суспільства на війну рівнозначні тому як частина національного багатства викинута у небуття, а гроші, отримані за виготовлення зброї та отримані людьми, що воюють, є “пусті”, нічим не забезпечені гроші. Навіть експорт зброї дає доход експортеру, а імпортер отримує збитки, підриває свою економіку. Тому заяви деяких політиків і фахівців, що ВПК підніме економіку України є безпідставними, теоретично необґрунтованими, а практично – шкідливими для економіки і держави в цілому. Тому лише встановлення миру в країні дає можливість створення умов виходу економіки із кризи, а населення із стресу.

Встановлення миру забезпечує припинення подальших витрат на бойові дії, як прямі, так і опосередковані. За різними оцінками Україною витрачається на війну від 200 млн до 8 млрд дол. США. Припинення війни дозволить скоротити витрати наступного періоду у розрахунок на рік на цю величину. Крім того, припинення збройного конфлікту дозволить вивільнити із бойових підрозділів до 50 тис. працездатних чоловіків, із яких можна сформувати будівельні батальйони, які будуть відбудовувати зруйновані об’єкти (промислові та громадянські), громадянську та промислову інфраструктуру. Стане можливим припинити планові мобілізації резервістів, забезпечив тим можливість їх роботи в реальному секторі економіки. Це також позитивно вплине на стан громадян, на їх вихід із стресового стану.

Наступним кроком, що може позитивно вплинути на зняття напруги у суспільстві може стати відміна дії законів, що ставлять у нерівне положення громадян у залежності від регіону, де вони постійно чи тимчасово знаходяться та проживають, від належності до різних конфесій за віросповіданням, від мови, якою громадяни користуються як рідною, від регіонального менталітету населення, його цінностей, культури і т.п. Це може бути досягнуто прийняттям відповідних Указів Президента, чіткої роботи силових та правових структур щодо реалізації цих Указів.

Одночасно необхідно створити центральну та регіональні комісії, які отримають повноваження об’єктивно оцінити збитки від бойових дій у зоні АТО господарчих структур і громадян, джерела фінансування відновлення руйнацій, матеріальних, моральних та психологічних збитків громадян зони

АТО та вимушених переселенців. У своїх планах комісії повинні чітко виділити частку фінансування викладених процесів із державного бюджету, місцевих бюджетів, доходів суб’єктів господарської діяльності, власних коштів громадян. Частково витрати бюджетів мають використовуватися на зворотній основі.

Що стосується відродження економіки України, то стратегія цього процесу повинна бути орієнтована на розвиток на основі власного внутрішнього потенціалу. Лише країна, що досягла позитивних результатів у своєму розвитку може розраховувати на рівноправне членство у будь-якому союзі, асоціації, міжнародному об’єднанні. Ризики і позитиви такого процесу детально розкрито у ряді робіт [19; 20], у яких доведено, що як вступ України у ВТО, так і підписання угоди щодо асоціації із ЄС має більше ризиків та негараздів, а ніж позитиву. Адже навіть у старих та нових членів ЄС значна кількість населення має сумніви щодо користі участі у ЄС. Так, своїм членством у ЄС незадоволена значна кількість населення (за даними експерта Всеволода Степанюка – Радіо Ера ФМ, 27.12.2013 р.): Франції, Великобританії, Нідерландів, Іспанії, Греції, Португалії, Болгарії, Румунії, країн Балтії; кандидатів у члени ЄС: Туреччини, Молдови, Грузії.

Тому стратегія розвитку економіки України має бути орієнтована на забезпечення якості життя населення, розвиток внутрішнього ринку за рахунок внутрішнього потенціалу і ресурсів, забезпечення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках і лише після цього визначати вектор інтеграції із тими чи іншими світовими, регіональними союзами, асоціаціями і т. ін.

Послабленню напруги в суспільстві можуть сприяти: перехід на вільне пересування громадян України по всій її території, включаючи райони непідконтрольні на даний момент центральній українській владі. Пропускний режим слід відмінити, оскільки він не сприяє зміцненню безпеки в країні, одночасно забирає багато часу на оформлення перепусток, перетинання мережі протистояння збройних сил України і так званих ополченців самопроголошених ДНР та ЛНР.

Крім того, оформлення перепусток, організація виконання пропускового режиму привели до додаткового навантаження на бюджет, створило ще одну достатньо широку корупційну систему. На даний момент для населення України, південних та східних регіонів більш актуальним є не перехід на безвізовий режим до Європи, а вільне без пропускне переміщення по всій території України, включаючи зону АТО і лінію протистояння збройних сил України та самопроголошених “незалежних” районів;

пом’якшення політики держави у галузі комунальних тарифів для населення та платежів за енергоносії (на територіях непідконтрольних уряду Ук-

раїни тарифи не переглядаються). Для цього достатньо перейти на використання у ЖКХ газу, що видобувається в Україні, а електроенергії, що виробляють АЕС. Імпортований газ та інші види енергоносіїв направляти промисловим підприємствам. Форма постачання – прямі контракти підприємств із поставальниками. Із системи відносин приватних підприємств “покупець-поставальник” держава повинна вийти. Це підірве ще одну корупційну систему, на якій сформувалась значна кількість українських олігархів;

припинити на державному рівні героїзацію учасників збройного протистояння з обох протистоячих боків. Створити групу фахівців із розслідування протиправних дій осіб, що сприяли розв’язанню збройного конфлікту, вчинили тяжкі злочини. Учасників АТО з обох боків виключити із числа учасників бойових дій, відмінити їм пільги як учасників бойових дій, за виключенням лікування отриманих поранень та втрати працездатності;

зняти економічну блокаду територій та населення так званих ДНР та ЛНР. Відновити економічні та логістичні зв’язки підприємств – партнерів всіх регіонів України. Одним із напрямів може бути перехід на вугілля, що видобувається в Україні у зоні АТО, відказавшись від імпорту, який склав у 2014 р. понад 1,5 млрд дол. США. Може бути реалізована схема: вугільні підприємства, що розташовані на непідконтрольній центральній владі території (“ДНР” або “ЛНР”) постачають вугілля підприємствам, що знаходяться на підконтрольній владі території за ціною собівартості. Держава відшкодовує підприємству-споживачу збиток від отриманого вугілля на рівні різниці між цінами поставки та ринковими цінами. Така схема використовувалась у 90-ті роки минулого сторіччя в Німеччині і може бути корисною для України;

розпочати роботу щодо поступового переходу від фіскальної системи оподаткування доходів юридичних та фізичних осіб (оподаткування прибутку, заробітної плати і навіть пенсії) до принципів рентного оподаткування, формування національного дивіденду (за досвідом штату Аляска, деяких регіонів Канади, Скандинавських країн, Австралії, Арабських Еміратів [12]) з метою реалізації принципу, що все створене Богом має бути використане для блага всіх людей нині живучих на даній території і майбутніх поколінь;

розпочати роботу по формуванню різних фондів відтворення громадянської інфраструктури, житла. З цією метою створюються державно-приватні фонди, перебудовується система функціонування малих підприємств, що працюють у даній сфері (ремонт та відновлення житла, водо- та газопостачальних систем, будівництво житла, ремонт доріг і т.п.). На 2-3 роки такі МП мають отримати податкові канікули;

корисним може стати досвід КАМАЗА (Росія). У даний час підприємство має виробниче навантаження на 3 доби у неділю. Із регіонального та федерального бюджетів підприємство отримує фінансування ще на 2 дні у неділю. Тобто підприємство працює 5 днів у неділю: три дні виробляє продукцію свого профілю, а два дні всі працюють на модернізацію, відновлення, ремонт виробничих фондів, виробничої та громадянської інфраструктури, проходять курси підвищення кваліфікації, набуття суміжних професій, економічних і професійних знань, професій, що будуть потрібні у наступні 2-5 років. Одночасно вдосконалюється організаційна структура підприємства, форми участі трудящих в управлінні виробництвом.

Названі вище пропозиції щодо пом’якшення напруги у суспільстві будуть сприяти зростанню довіри населення до держави, що дозволить мобілізувати їх, їх резерви на відновлення економіки країни. Вже зараз без додаткового фінансування у Горлівці почали працювати чотири шахти, у Донецьку газифіковано мікрорайон у Пролетарському районі, відбудовується додатне до ремонту та подальшого проживання житло у Слов’янську, Краматорську, Дебальцево і т. ін. Люди готові і згодні працювати декілька місяців без оплати на відновлені виробництва і інфраструктури, якщо є впевненість, що влада та приватні володарі їх не обмануть, та через 2-3 місяці віддадуть все ними зароблене. Самі господарі підприємств можуть стати ініціаторами та активними основними вкладачами коштів у фонди відродження, які мусять працювати під контролем громадських інститутів.

У найкоротший час доцільно сформувати концепцію відновлення та розвитку України, її економічну та промислову політику. На основі об’єктивної оцінки стану виробничих сил, основних фондів, інфраструктури слід скласти програму оновлення зруйнованого, демонтажу й виведення з експлуатації того, що неможливо відновити. Виробничі фонди, навіть застарілі, повинні отримати повне завантаження, як це робиться в Китаї, що дозволить наповнити товарами вітчизняний ринок, працівникам отримувати заробітну плату, населенню – підвищити доходи. Економічна політика повинна базуватись не на ліберальній, а на еволюційній та інституціональній економічних теоріях, сучасних стратегіях [12; 16; 20; 31; 32]. В економіці та у промисловості доцільно впроваджувати інтеграцію (вертикальну та горизонтальну) капіталу, труда, власності, будувати та відновлювати об’єднання повного циклу виробництва товару, децентралізацію власності у межах крупних компаній та корпорацій, розвитку за рахунок власних ресурсів та резервів, участі працівників та населення у власності, в управлінні виробничими та громадськими проектами.

Висновки. Незважаючи на переговори у Мінському та Нормандському варіантах на південно-східних територіях України продовжуються збройні протистояння різної інтенсивності. Це погіршує стан економіки держави, руйнує й далі виробничий потенціал, ускладнює фінансовий стан економіки, промисловості, знижує людський та інтелектуальний потенціал країни. Достовірні дані збитків, що виникли в результаті бойових дій, відсутні. Тому необхідно провести інвентаризацію стану виробничих сил, рівень їх завантаження, дорожню карту відновлення та модернізації.

Від ліберальної економічної теорії, як бази економічної політики доцільно перейти до еволюційної та інституціональної економічних шкіл. Необхідно сформувати довіру українського суспільства до влади, для чого перш за все, необхідно припинити бойові дії, розформувати нелегітимні збройні підрозділи, припинити мобілізацію резервістів, оптимізувати витрати бюджету та населення на АТО, ВПК, збройні сили. Докорінно перебудувати відносини «влада-суспільство», жорстко вимагаючи відповідальності державних чиновників, політиків, законодавців перед народом. Реально проводити економічні, адміністративні та інші реформи, які нині зводяться до зростання комунальних платежів і тарифів, стягнення податків із всього, що тільки можливо (навіть із пенсій окремих категорій населення, податку на війну і т.п.). Доцільно використати позитивний досвід, який є у інших країн світу щодо виходу із системних фінансово-економічних криз.

Напрямки подальших досліджень. Шляхи переходу до нової стратегії, економічної політики, що базуються на сучасних економічних теоріях і позитивному досвіді інших країн світу, що перебували в аналогічній ситуації. Методи формування довіри між владою і суспільством, залучення населення до участі в капіталі, власності, управлінні виробництвом та суспільними інститутами. Принципи формування науково обґрунтованої програми відновлення виробничого та людського капіталу економіки України та її регіонів.

Література

1. **Ансофф І.** Новая корпоративная стратегия (теория и практика) / И. Ансофф. Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2003. – 414 с. 2. **Друкер П.Ф.** Задачи менеджмента в XXI веке / П.Ф. Друкер / Пер. с англ. – М.: Изд. – Дом «Вильямс», 2001. – 272 с. 3. **Гаврилишин Б.** Дороговкази в майбутнє / Б. Гаврилишин / Пер. з англ. – К.: Основи, 1993. – 233 с. 4. **Гэлбрейт Дж.** Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт / Пер. с англ. – М.: Изд.-во АСТ; Транзиткнига. – СПб., 2004. – 602 с. 5. **Корнан Я.** Дефицит / Я. Корнан / Пер. с англ. – М.: Наука, 1990. – 391 с. 6. **Леонтьев В.** Межстрановая экономика / В. Леонтьев /

Пер. с англ. – М.: Экономика, 1997. – 420 с. 7. **Стиглиц Дж.** Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглиц / Пер. с англ. – М.: Мысль, 2003. – 300 с. 8. **Глазьев С.Ю.** Новый экономический уклад в современной экономике / С.Ю. Глазьев / Международная экономика. – 2010. – № 5. – С. 5-27. 9. **Губанов С.** Неиндустриализация России и нищета саботажной критики / С. Губанов / Экономист. – 2014. – № 4. – С. 3-32. 10. **Лемещенко Л.** Переходный период в контексте эволюционной теории / Л. Лемещенко / Философия хозяйства: альманах. – 2002. – № 3. – С. 179-192. 11. **Львов Д.С.** Экономический манифест – будущее российской экономики / Д.С. Львов. – М.: Экономика. – 2000. – 374 с. 12. **Львов Д.С.** Экономика развития / Д.С. Львов. – М.: Экзамен, 2002. – 512 с. 13. **Чухно А.А.** Становлення еволюційної парадигми економічної теорії / А.А. Чухно / твори: у 3-х т. – К.: Логос, 2007. 14. **Чухно А.А.** Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно / твори: у 3-х т. – К.: Логос, 2003. – 688 с. 15. **Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку** / За ред. В.М. Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 1008 с. 16. **Структурні зміни та економічний розвиток України** : монографія / В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьомова та ін.; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2011. – 696 с. 17. **Медведчук В.В.** Гражданское общество: Украинский выбор / В.В. Медведчук / – М.: Логос, 2012. – 628 с. 18. **Пасхавер А.** Когда власть борется с экономикой, это очень опасно / А. Пасхавер // Зеркало недели. – 2005. – 15 октября (№ 40). – С.11. 19. **Некоторые аспекты выбора вектора интеграции Украины**: монографія / А.И. Амоша, И.П. Булеєв, Н.Е. Брюховецька и др. – Донецк: ІЭП НАН України, 2013. – 184 с. 20. **Промисловість і промислова політика України 2013**: актуальні тренди, виклики, можливості: науково-аналітична доповідь / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О. Збаразьська та ін./ За заг. ред. В.П. Вишневського; НАН України, Ін-т екон. пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с. 21. **Перший стан модернізації економіки України: досвід та проблеми** / О.М. Климов, О.І. Амоша та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с. 22. **Україна і її регіони на пути к инновационному обществу**: монографія: [в 2-х томах] / [И.П. Булеєв, В.И. Дубницький, М.П. Войнаренко и др.]; под общ. ред. В.И. Дубницкого и И.П. Булеєва; ІЭП НАН України; ДЭГИ; АЭН України. – Донецк: Юго-Восток, 2011. 23. **Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України**: монографія / О.І. Амоша, С.С. Аптекарь, М.Г. Білопольський та ін. – Тернополь: Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 848 с. 24. **Булеєв І.П.** Трансформация общества и экономика: опыт и перспективы: монографія / И.П. Булеєв / НАН України, Ін-т екон. пром-сті. – Донецк, 2006. – 336

с. 25. **Гейман О.А.** Нелинейность экономики и неравномерность развития регионов: монография / О.А. Гейман. – Х.: ФЛП Либуркина Л.М.; ИД «ИН-ЖЕК»; 2009. – 428 с. 26. **Державна** служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>. 27. **Дані** Головного управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/>. 28. **Індекси** промислової продукції за видами діяльності за січень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>. 29. **Офіційний** сайт Донецької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donoga.gov.ua/index.php/>. 30. **Офіційний** сайт Державного агентства автодоріг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukravtdor.gov.ua/>. 31. **Стратегія** економічних реформ FУA Capital [Електронний ресурс] / ТОВ Компанія «ЕйВай-Кепітал»: Режим доступу: <http://ayacapital.com/uploaded/overviews/denied/141114-AУA Capital-Strategy of Reforms full.pdf>. 32. **Дерегулювання** економіки: проблеми та перспективи: монографія / Під ред. М.О. Кизима та Ю.Б. Іванова. – Х.: ВД «ІН-ЖЕК», 2014. – 288 с.

Булеєв І. П., Брюховецька Н. Ю. Шляхи відновлення економіки України та Донбасу

Проаналізовано причини системної соціально-економічної кризи в Україні, яка в 2014-2015 рр. переросла у форму збройного протистояння центральної влади та окремих міст і районів Донецької та Луганської областей. Збройний конфлікт набув форми громадянської війни. У його основі – конфлікт окремих олігархічних груп, а також насильницьке нав'язування населенню Південного Сходу України неприйнятної для нього ідеології радикальних сил і відвертого націоналізму. Показано втрати і руйнування, які отримали регіони Південного Сходу України і економіка в цілому. Обґрунтовано шляхи виходу з кризи і збройного конфлікту України та її окремих регіонів.

Ключові слова: криза, збройний конфлікт, збитки, промисловість, інфраструктура, фінансування, цінності, менталітет, консенсус, інтеграція.

Булеєв І. П., Брюховецька Н. Е. Пути возрождения экономики Украины и Донбасса

Проанализированы причины системного социально-экономического кризиса в Украине, который в 2014-2015 гг. перерос в форму вооруженного противостояния центральной власти и отдельных городов и районов Донецкой и Луганской областей. Вооруженный конфликт принял форму гражданской войны. В его основе – конфликт отдельных олигархических групп, а также насильственное навязывание населению Юго-Востока Украины неприемлемой для него идеологии радикальных сил и откровенного национализма. Показаны потери и разрушения, которые получили регионы Юго-Востока Украины и экономика в целом. Обоснованы пути выхода из кризиса и вооруженного конфликта Украины и её отдельных регионов.

Ключевые слова: кризис, вооруженный конфликт, убытки, промышленность, инфраструктура, финансирование, ценности, менталитет, консенсус, интеграция.

Buleev I. P., Bryukhovetskaya N. E. Ways of reviving the economy of Ukraine and the Donbass

The reasons for systemic social and economic crisis in Ukraine, which in 2014-2015 turned into a form of armed confrontation the central government and the individual cities and regions of Donetsk and Lugansk regions. The armed conflict has taken the form of civil war. At its heart - the conflict of elite groups, as well as violent imposition of the population of South-East of Ukraine unacceptable to his ideology of radical forces and overt nationalism. Showing loss and destruction that have received the South-East of Ukraine and the economy as a whole. The ways out of the crisis and the armed conflict in Ukraine and its separate regions.

Keywords: crisis, armed conflict, loss, industry, infrastructure, financing, values, mentality, consensus, integration.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2015

Прийнято до друку 09.04.2015